

**NOTY, KOMENTARZE,
RECENZJE I SPRAWOZDANIA**

DYLEMATY ROZWOJU WSPÓŁCZESNEJ RODZINY

Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę!

Jan Paweł II,
Familiaris consortio (1986)

Wiesława M. Krupińska*
Szczecin

Wstęp

Współczesna rodzina poddana jest presji wielu czynników destabilizujących jej rozwój i funkcje. Ogół zagrożeń dla współczesnej polskiej rodziny można ująć w grupy zjawisk i trendów, które negatywnie oddziałują na proces jej rozwoju, strukturę i przyszłość.

1. Funkcja wychowawcza rodziny i zagrożenia

Rodzina w aspekcie socjologicznym, jako grupa o charakterze podstawowym, pierwotnym, stanowi swoistą instytucję wychowawczą, opierającą się na więziach osobistych poszczególnych członków rodziny. Realizując swoje zadania wychowawcze, jednocześnie dąży do osiągnięcia efektów wychowawczych w procesie realizacji różnorodnych funkcji życiowych. Procesy socjalizacyjne i wychowawcze złączone są w jeden proces, poszerzony o wpływ otoczenia

---

* Mgr Wiesława Krupińska – członkini Rady Społecznej przy abp. prof. dr. hab. Andrzeju Dziędzie, metropolicie szczecińsko-kamieńskim; e-mail: wkrup@poczta.fm.

i efekty indywidualnej aktywności jednostki. Otoczenie wywiera istotny wpływ na funkcje rodziny, zaburzając je lub modyfikując¹.

Procesy rozwoju i realizacji poszczególnych funkcji przez rodzinę ulegać mogą licznym zagrożeniom. Dla procesu realizacji funkcji wychowawczych rodziny duże znaczenie ma nasilenie się takich zjawisk, jak:

- wpływ socjalizacji pozarodzinnej, która zaburza stabilne oddziaływanie poprzez osłabienie optymalnych relacji i możliwości grupy rodzinnej;
- osłabienie relacji między rodzicami a dziećmi, częste poczucie osamotnienia, zmiana relacji między rodzicami a dziećmi;
- osłabienie funkcji kontrolnej i wychowawczej rodziców;
- malejący autorytet rodziców i dziadków wobec wpływu autorytetów zewnętrznych na rodzinę;
- reorganizacja i destabilizacja życia rodzinnego na skutek wzrostu ilości czasu poświęcanego pracy zawodowej (zwłaszcza przez matki), przy wzrastającej presji ekonomicznej;
- dezintegracja rodziny, konflikty, rozpad rodzin, zaburzenie relacji rodzinnych i procesów wychowawczych;
- pluralizm wartości, wielość norm i wzorów w konkurencji do tradycyjnego modelu zachowań przekazywanego przez rodzinę;
- niedostatki wiedzy pedagogicznej rodziców, słabości systemu edukacyjnego, w rezultacie negatywne wybory dokonywane przez dzieci i młodzież;
- wzrost liczby rodzin z problemami wynikającymi z braku umiejętności radzenia sobie z negatywnymi zjawiskami współczesnego świata (narkomania, hazard, alkoholizm, przemoc, konflikty z prawem młodocianych).

Większość wymienionych czynników stanowi zagrożenia, które w efekcie destabilizują rodzinę². Zakłócenia funkcji wychowawczych i socjalizacyjnych powodują negatywne skutki dla szeroko pojmowanego społeczeństwa.

2. Emigracja zarobkowa a sytuacja rodziny

U podstaw zagrożeń dla współczesnej polskiej rodziny tkwią czynniki o różnorodnym charakterze. Wśród czynników o charakterze ekonomicznym dużą rolę

---

¹ A.W. Janke, *Marginalizacja i wykluczenie społeczne rodziny – wybrane problemy*, w: *Człowiek w obliczu wykluczenia i marginalizacji społecznej*, red. K. Białobrzeska, S. Kawula, Toruń 2006; S. Kawula, *Rodzina jako grupa i instytucja opiekuńczo-wychowawcza*, w: *Pedagogika rodziny*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, Toruń 2007.

² Z. Tyszka, *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2002.

odgrywa wpływ emigracji zarobkowej. Sytuacja wielu rodzin w Polsce zmieniła się w ostatnich latach na skutek nasilenia emigracji zarobkowej o charakterze czasowym lub stałym.

Masowa emigracja zarobkowa wywiera istotny wpływ na zaburzenie podstawowych funkcji rodziny. Skutkiem emigracji zarobkowej, jednego lub obojga rodziców (równoległe lub zamiennie), jest zmiana charakteru funkcji rodzicielskich:

- jedno z rodziców przejmuje funkcje „głowy rodziny”, rola drugiego rodzica ograniczona jest do funkcji zasilania materialnego;
- częsty negatywny efekt to ograniczone poczucie bezpieczeństwa, odczuwane przez dzieci w kontaktach z rówieśnikami;
- częste jest przejmowanie funkcji opiekuńczych przez ojców, co wywołuje poczucie napięcia i stresu, łagodzonego np. przez nadużywanie alkoholu;
- w przypadku wyjazdu obojga rodziców występuje przejmowanie funkcji rodzicielskich przez dziadków i przypadki niewydolności wychowawczej³.

Na bazie opisanych zjawisk pojawiła się definicja eurosieroctwa. Definicja ta, według Ministerstwa Edukacji Narodowej, określa sytuację, w której emigracja rodziców (rodzica) powoduje zaburzenie podstawowych funkcji rodziny, takich jak:

- zapewnienie ciągłości procesów socjalizacyjnych;
- zakłócenie wsparcia emocjonalnego;
- zakłócenie transmisji kulturowej.

Liczba eurosierot w Polsce szacowana jest przez Główny Urząd Statystyczny i Ministerstwo Edukacji Narodowej na ok. 100–120 tys. dzieci. Niektórzy badacze uważają te liczby za zawyżone.

Negatywne skutki migracji zarobkowej jednego lub obojga rodziców to również:

- poczucie wyobcowania dzieci – eurosierot;
- rozluźnienie lub rozpad więzi rodzinnych;
- osłabienie reakcji na problemy wychowawcze;
- nadmierne obciążenie obowiązkami i odpowiedzialnością członków rodziny pozostałych w kraju;
- formalny lub nieformalny rozpad więzi emocjonalnych i rodziny;
- negatywne skutki porzucenia rodziny przez jedno z rodziców, skutki odczuwane szczególnie przez dzieci⁴.

---

³ S. Kozak, *Patologia eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*, Warszawa 2010; W. Danielewicz, *Sytuacja dzieci w rodzinach migracyjnych*, Białystok 2006.

⁴ B. Walczak, *Migracje rodzicielskie*, w: *Zeszyty metodyczne 8. Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów. Niezbędnik nauczyciela*, red. E. Kozdrowicz, B. Walczak, Warszawa 2008, s. 7–20.

Niewątpliwie negatywne skutki emigracji zarobkowej kształtują sytuację wielu rodzin w dłuższym okresie, a wielokrotnie zjawisko to przyczynia się do trwałego rozpadu rodziny.

3. Przeciwdziałanie zjawisku przemocy w rodzinie

Zjawiskiem oddziaływującym na sytuację wielu rodzin jest przemoc. Jej występowanie jest związane z nasileniem niekorzystnych zjawisk w otoczeniu rodziny, jak też zjawisk związanych z jej wewnętrzną sytuacją. Rodziny, w których występuje w sposób okresowy lub ciągły zjawisko przemocy, są objęte systemem wsparcia i pomocy. Podstawy tego systemu stworzyły działania legislacyjne mające na celu wzrost skuteczności w walce z przemocą w rodzinie. W rezultacie tych działań powstała ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁵.

W 2006 roku rozpoczęto wdrażanie pierwszego Programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zmiana wymienionej ustawy weszła w życie od sierpnia 2010 roku⁶. Na podstawie tej znowelizowanej ustawy opracowano Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020⁷.

Założenia Krajowego Programu dotyczą czterech obszarów:

- profilaktyka i edukacja społeczna;
- ochrona i pomoc dla osób dotkniętych zjawiskiem przemocy w rodzinie;
- działania skierowane do osób stosujących przemoc w rodzinie;
- działania na rzecz wzrostu kompetencji służb i podmiotów, które realizują zadania na rzecz przeciwdziałania zjawisku przemocy z rodziną.

Polski system zwalczania przemocy w rodzinie, ukształtowany na podstawie obowiązujących przepisów prawnych, spotykał się od dawna z krytyką feministycznie nastawionych środowisk. Nastąpiło to zwłaszcza w okresie przygotowań do ratyfikacji Konwencji Rady Europy pn. „Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej” (otwarta do podpisu od 2011 r.). Konwencja podpisana została przez 36 państw i weszła w życie, gdyż została ratyfikowana przez wymaganą liczbę 10 państw. Dokument obowiązuje w 16 państwach.

⁵ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. 2005, nr 180, poz. 1493.

⁶ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. 2010, nr 125, poz. 842.

⁷ Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2013.

Proces ratyfikacji omawianej Konwencji wywołał w Polsce gorącą dyskusję i sprzeciw wielu środowisk.

Głos w tej sprawie zabrała Rada ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski, ogłaszając swoje stanowisko w sprawie Konwencji w lutym 2015 roku.

W stanowisku tym Rada mówi o destrukcji ideału małżeństwa i rodziny w wyniku wprowadzenia Konwencji w życie. Potwierdza również, że przemoc jako zjawisko powinna być eliminowana. Według Rady Konwencja wiąże zjawisko przemocy z tradycją, kulturą i religią, a nie z błędami i słabościami człowieka. Konwencja upatruje również źródeł przemocy w różnicy między płciami, a nie w zjawiskach negatywnych, takich jak uzależnienia, odwrót od wartości chrześcijańskich czy osłabienie więzi rodzinnych.

Wyrazem sprzeciwu wobec zamiaru ratyfikacji Konwencji przez prezydenta RP był Apel do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego, wystosowany przez Radę Społeczną przy Metropolice Szczecińsko-Kamieńskim, JE prof. dr. hab. Andrzej Dziędze⁸.

W Apelu tym Rada stwierdziła, że zjawisko przemocy, nie tylko wobec kobiet, powinno być eliminowane z życia społecznego. Rozwiązania przyjęte w polskim porządku prawnym, według Rady, umożliwiają skuteczne zwalczanie przemocy wobec kobiet, dzieci, niepełnosprawnych i innych osób. W wyniku analizy tekstu Konwencji wyrażono przekonanie o niezgodności jej zapisów z przepisami obowiązującego w Polsce prawa. Jednocześnie dokonano analizy zapisów Konwencji pod kątem jej zgodności z Konstytucją RP, wykazując brak tej zgodności w wielu artykułach. Apel kończy się prośbą do prezydenta RP o nieratyfikowanie Konwencji. Według Rady skorzystanie z uprawnień nadanych prezydentowi przez Konstytucję RP i odmówienie ratyfikacji Konwencji mogłoby się przyczynić do potwierdzenia rzeczywistego zaangażowania osoby ówczesnego prezydenta w sprawę dotyczące polskiej rodziny, jej przyszłości i polskiej racji stanu.

Mimo tego Apelu i sprzeciwu wielu środowisk, które wskazywały na szkodliwość Konwencji dla polskiego systemu prawnego, prezydent Bronisław Komorowski dokonał ratyfikacji Konwencji, podpisując stosowny dokument w marcu 2015 roku.

Wstępna ocena procesu wdrażania Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej do polskiego systemu prawnego po roku od jej ratyfikacji jest trudna.

---

⁸ Apel do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego, wystosowany przez Radę Społeczną przy Metropolice Szczecińsko-Kamieńskim, JE prof. dr. hab. Andrzej Dziędze, „Nasz Dziennik” (2015), nr 65.

Krytyczna analiza tego procesu dokonywana jest przez te same środowiska, które przyczyniły się do jej ratyfikacji. Ogłaszane są raporty wskazujące na niedostateczne tempo, zdaniem oceniających, wdrażania poszczególnych zapisów Konwencji⁹.

Wymieniony raport stwierdza, że ratyfikacja Konwencji przez Polskę jest dużym osiągnięciem. Jednocześnie zwraca uwagę na takie zjawiska, jak:

- nasilenie (według autorów Raportu) przemocy wobec kobiet;
- brak całościowej strategii likwidującej wszelkie formy przemocy ze względu na płeć;
- małą skuteczność zakazu zbliżania sprawcy do ofiary;
- małą liczbę oskarżeń wnoszonych przez prokuraturę w sprawach o przemoc;
- wolny proces dostosowania ustawodawstwa do postanowień Konwencji;
- żądanie wprowadzenia pojęcia „przemocy wobec kobiet” do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (zamianę tych pojęć);
- zakaz mediacji;
- żądanie wzrostu liczby ośrodków interwencji i poradni dla osób dotkniętych przemocą;
- żądanie gromadzenia i publikowania danych na temat przypadków przemocy domowej;
- żądanie podjęcia walki ze stereotypami ze względu na płeć;
- żądanie podjęcia działań priorytetowych polegających na rewizji programów edukacyjnych na wszystkich szczeblach w celu usunięcia treści stereotypowych i dyskryminujących ze względu na płeć;
- żądanie zwalczania prób rzekomego lekceważenia lub dyskredytowania promocji równych praw kobiet i zaniechania określenia „ideologia gender”.

Przedstawienie tych zarzutów w pierwszym roku funkcjonowania Konwencji Rady Europy pn. „Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej” w polskim systemie prawnym potwierdza obawy środowisk, które przeciwdziałały ratyfikacji tej Konwencji. Zgodnie z zapisami Konwencji wymagana będzie przebudowa systemu prawnego i wdrożenie przepisów, które stoją w sprzeczności z dotychczasowymi osiągnięciami krajowych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie i obowiązującą ustawą, jak również z Konstytucją RP.

---

⁹ Raport z wdrażania zaleceń Komitetu ds. likwidacji dyskryminacji kobiet, Koalicja na rzecz CEDAW, Stowarzyszenie Koalicja Karat, Warszawa, marzec 2016.

Szerszy kontekst potrzebny do analizy zagrożeń dla współczesnej rodziny, szczególnie tych o charakterze zewnętrznym, pozwala na wymienienie takich czynników, jak:

- podważanie tradycyjnego modelu rodziny, wzorca małżeństwa jako związku kobiety i mężczyzny;
- ideologia gender i jej presja na wzorec rodziny i rolę kobiety w rodzinie;
- erozja autorytetu rodziców, ogólne nieuznawanie autorytetów lansowane w mediach;
- wzrost liczby kobiet samotnie wychowujących dzieci, rozpad rodzin lub związków nieformalnych z wielu powodów, np. niedojrzałość emocjonalna partnera-rodzica, młodociane związki;
- kryzys ojcostwa – zmienia się rola ojca, który staje się mniej obecny w życiu i procesie kształtowania charakteru dziecka; ojcowie współcześni przechodzą często z postawy nadmiernego autorytaryzmu i paternalizmu (właściwej dla poprzednich pokoleń ojców) do postawy permissywnej, bez wymagań¹⁰; zmiana ta wywołuje pytanie o odpowiedzialność ojców za kształtowanie postaw dzieci (zwłaszcza synów); brak ojca w rozwoju dziecka, ale również niedoceniając jego roli w procesie wychowania, to częste przyczyny zaburzeń w funkcjonowaniu rodziny;
- osłabienie wsparcia psychologicznego i finansowego dla rodziny w kryzysie – w ubiegłych latach występowały drastyczne przypadki odłączania dzieci od rodziców w sytuacji domniemanych zagrożeń i przekazywanie dzieci do rodzin zastępczych, silnie wspieranych finansowo przez gminy i państwo.

Ze względu na perspektywy kształtowania i rozwoju rodziny równie ważne jest kształtowanie postaw młodzieży w kontekście tworzenia rodziny w przyszłości.

Czynnikami zakłócającymi ten proces mogą być takie zjawiska, jak:

- lansowanie konkubinatów, wzorce w mediach lub życiowe postawy tzw. celebrytów;
- kształtowanie pozytywnego obrazu rozwodu i jego skutków – rodziny patchworkowe i ich wizerunek w mediach;
- seksualizacja dzieci i młodzieży poprzez media, Internet, podejmowane w ubiegłych latach próby zmian w programach nauczania na wszystkich szczeblach edukacji;
- lansowanie nieodpowiedzialnego stylu życia, bez obowiązków, podporządkowanego przyjemnościom, hedonizm;

---

¹⁰ J. Nagórny, *Posłannictwo ojca w kontekście współczesności*, w: *Oblicza ojcostwa*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 2001.

- przedmiotowe traktowanie wizerunku kobiety w reklamach produktów;
- powierzchowne przedstawianie modelu relacji kobiety i mężczyzny w mediach, jak również powierzchowne odtwarzanie relacji między członkami rodziny w przekazach medialnych.

Bibliografia

- Apel do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego, wystosowany przez Radę Społeczną przy Metropolice Szczecińsko-Kamieńskim, JE prof. dr. hab. Andrzeju Dziędzie, „Nasz Dziennik” (2015), nr 65.
- Danielewicz W., *Sytuacja dzieci w rodzinach migracyjnych*, Białystok 2006.
- Janke A.W., *Marginalizacja i wykluczenie społeczne rodziny – wybrane problemy, w: Człowiek w obliczu wykluczenia i marginalizacji społecznej*, red. K. Białobrzaska, S. Kawula, Toruń 2006.
- Kawula S., *Rodzina jako grupa i instytucja opiekuńczo-wychowawcza*, w: *Pedagogika rodziny*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, Toruń 2007.
- Kozak S., *Patologia eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*, Warszawa 2010.
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2013.
- Nagórny J., *Posłannictwo ojca w kontekście współczesności*, w: *Oblicza ojcostwa*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 2001.
- Raport z wdrażania zaleceń Komitetu ds. likwidacji dyskryminacji kobiet, Koalicja na rzecz CEDAW, Stowarzyszenie Koalicja Karat, Warszawa, marzec 2016.
- Tyszka Z., *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2002.
- Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. 2005, nr 180, poz. 1493.
- Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. 2010, nr 125, poz. 842.
- Walczak B., *Migracje rodzicielskie*, w: *Zeszyty metodyczne 8. Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów. Niezbędnik nauczyciela*, red. E. Kozdrowicz, B. Walczak, Warszawa 2008, s. 7–20.

DYLEMATY ROZWOJU WSPÓŁCZESNEJ RODZINY

Streszczenie

Współczesna rodzina poddana jest presji wielu czynników destabilizujących jej rozwój i funkcje. Niniejszy artykuł wskazuje te trendy i zjawiska, które są wielkim zagrożeniem dla współczesnej polskiej rodziny i negatywnie oddziałują na proces jej rozwoju, strukturę i przyszłość.

DILLEMA OF THE DEVELOPMENT OF THE MODERN FAMILY**Summary**

The modern family is pressured by many factors that destabilize its development and functions. This article points to those trends and phenomena that are a great threat to today's Polish family and have negatively impact on family development, its structure and future.

Translated by Mirosława Landowska

